

**ГОДИНА
СТУДИЈА
ФИЛОЛОГИЈЕ
У КРАГУЈЕВЦУ**

1996–2021

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу
САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
Зборник радова са XIII научног скупа младих филолога Србије, одржаног
10. априла 2021. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
Година XIII / Књ. 1

Издавач

Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу

Уређивачки одбор

Проф. др Милош Ковачевић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Драган Бошковић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Владимир Поломац, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Никола Бубања, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Биљана Влашковић Илић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Јелена Петковић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Анђелка Пејовић, Филолошки факултет, Београд
Проф. др Ала Татаренко, Филолошки факултет, Универзитет „Иван Франко“, Лавов, Украјина
Проф. др Миланка Бабић, Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина
Проф. др Михај Радан, Факултет за историју, филологију и теологију, Темишвар, Румунија
Проф. др Димка Савова, Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
Проф. др Душан Маринковић, Филозофски факултет, Свеучилиште у Загребу, Хрватска
Проф. др Персида Лазаревић Ди Ђакомо, Универзитет „Г. д Анунцио“, Пескара, Италија

Одговорни уредник

Проф. др Милош Ковачевић

Проф. др Јелена Петковић

Рецензенти

Проф. др Душанка Вујовић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Проф. др Марина Кебара, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Милка Николић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Наталија Панић Церовски, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Проф. др Наташа Киш, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Проф. др Славко Станојчић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Александра Јанић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу
Доц. др Анета Тривић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Аница Крسمановић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Вера Јовановић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Даница Недељковић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Данка Вујаклија, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Доц. др Дејан Каравесовић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Иван Књиџар, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Доц. др Ивана Митић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу
Доц. др Катарина Завишин, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Доц. др Невена Цековић, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Доц. др Тамара Лутовац Казновац, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу

Секретар уредништва

Слађана Станојевић

Зборник радова са XIII научног скупа младих филолога Србије,
одржаног 10. априла 2021.
на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Година XIII / Књ. 1

Крагујевац, 2022.

САДРЖАЈ

О ДВЕ КЊИГЕ ЗБОРНИКА СА XIII НАУЧНОГ
СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ / 5

О ЈЕЗИЧКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА СА XIII НАУЧНОГ
СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ / 7

I ТВОРБЕНА И ЛЕКСИЧКОСЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Марија С. Гмировић

О СТАТУСУ СТРАНЕ ЛЕКСИКЕ У РЕЧНИЦИМА СРПСКОГ
ЈЕЗИКА НА ПРИМЕРУ ГРУПЕ ГРЕЦИЗАМА / 13

Драгана В. Ристић

САВРЕМЕНА КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА МУШКАРЦА И ЖЕНЕ НА
ОСНОВУ РЕЧНИКА СРПСКОГА ЈЕЗИКА МАТИЦЕ СРПСКЕ / 29

Ђорђе В. Шуњеварић

ПЕРЦЕПЦИЈА ИМЕНИЦА СУБЈЕКТИВНЕ ОЦЕНЕ СА НАЗИВОМ
ЖИВОТИЊЕ У ОСНОВИ КОД ГОВОРНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА / 43

Сања П. Перих

ЗООНИМИ КАО ИМЕНИЦЕ ТИПА NOMINA ATTRIBUTIVA У РОМАНУ
МИОДРАГА БУЛАТОВИЋА ЉУДИ СА ЧЕТИРИ ПРСТА / 57

Јелена Р. Перихић

ИЗВЕДЕНИ ЗАКЉУЧЦИ, ПОКРЕТНИ ВОКАЛИ И УЛАЗНЕ ПРОМЕНЉИВЕ
– КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА КРЕТАЊА У ЈЕЗИКУ СТРУКЕ И НАУКЕ НА
ПРИМЕРИМА СЕМАНТИЧКИХ ТРАНСФОРМАЦИЈА КОЛОКАТА / 67

Тамара М. Појовић Ковачевић

ФРАЗЕОЛОШКЕ ЈЕДИНИЦЕ СА ЗНАЧЕЊЕМ ЕСТЕТСКА ОЦЕНА:
ТЕЛЕСНА КОНСТИТУЦИЈА У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 81

Нађашиа Н. Козомора

КОНЦЕПТ ДРУГ/ПРИЈАТЕЉ У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ
(НА МАТЕРИЈАЛУ АСОЦИЈАТИВНИХ РЕЧНИКА) / 95

Марија М. Милојевић

МАНИФЕСТАЦИЈА ОРИЈЕНТАЦИОНИХ КОНЦЕПТУАЛНИХ МЕТАФОРА
У ШПАНСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ: КОНТРАСТИВНИ ПРИСТУП / 105

II СИНТАКСИЧКА И СТИЛИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Драгана Б. Радојчић

УЗРОЧНОСТ И ПОСЛЕДИЧНОСТ КАО СЕМАНТИЧКЕ
И ГРАМАТИЧКЕ КАТЕГОРИЈЕ У СРПСКОМ И РУСКОМ
ЈЕЗИКУ – ОСВРТ НА ЛИТЕРАТУРУ / 119

Марија Ж. Ненадић

СИНТАКСИЧКО-СЕМАНТИЧКЕ ОСОБЕНОСТИ
КОНЕКТИВА BUT, HOWEVER И NEVERTHELESS / 135

Душан М. Пејић
ЕКСКЛАМАТИВНЕ РЕЧЕНИЦЕ У РОМАНУ *НАШЕ*
ТАМНОВАЊЕ ЈЕЗДИМИРА ДАНГИЋА / 149

Катјарина Б. Субановић
МОДАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ФУТУРОИДА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 163

Марина Ј. Шафер
О ЈЕДНОМ ТИПУ КОНДИЦИОНАЛНИХ РЕЧЕНИЦА (МОДЕЛ: АКО ИКО/
НЕКО; ИШТА/НЕШТО; ИГДЕ/НЕГДЕ; (ИКАД/НЕКАД) Х ОНДА ЈЕ ТО У) / 175

Арсеније М. Срејковић
О НЕКИМ СТИЛИСТИЧКИМ ОСОБЕНОСТИМА ПЕСМЕ *ЗИРКА*
КАЈОВИЋА РАДОВАНА БЕЂИРОВИЋА ТРЕБЈЕШКОГ / 191

III ПРИМЕЊЕНОЛИНГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Нађаша А. Спасић
О ВЕРТИКАЛНОЈ И ЛАТЕРАЛНОЈ ПИСАНОЈ КОМУНИКАЦИЈИ
У АДМИНИСТРАТИВНОМ ФУНКЦИОНАЛНОМ СТИЛУ
(НА ПРИМЕРУ ИЗ УЏБЕНИКА *БИЗНИС СРПСКИ*) / 203

Марија С. Раковић
ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ О СЛОЖЕНИМ РЕЧЕНИЦАМА У
УЏБЕНИЦИМА СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА ЗА А НИВО / 213

Мирјана Р. Обрадовић и Виолеџа А. Шћешек
КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ДИДАКТИЧКОГ ОБЛИКОВАЊА
УЏБЕНИКА ЗА СРПСКИ И ПОЉСКИ КАО СТРАНИ ЈЕЗИК / 225

Катјарина Ђ. Милосављевић
АРГУМЕНТИ ЗА УЧЕЊЕ И ПРОТИВ УЧЕЊА СТРАНОГ ЈЕЗИКА
У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ – АНАЛИЗА ЛИТЕРАТУРЕ / 239

Валентијина В. Туловић
ЈЕЗИЧКА АНКСИОЗНОСТ И ЊЕН УТИЦАЈ НА
УСВАЈАЊЕ СТРАНОГ ЈЕЗИКА / 251

Јована Ж. Бојић
УЛОГА И ЗНАЧАЈ ИНТЕРАКЦИЈЕ У НАСТАВИ СТРАНОГ ЈЕЗИКА / 261

Софија Б. Филиповић
СТАВОВИ СТУДЕНАТА ФРАНЦУСКОГ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
ПРЕМА ФРАНЦУСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ / 271

IV АНАЛИЗА ДИСКУРСА И ТРАНСЛАТОЛОГИЈА

Ђорђе Димитријевић
ШТА ЈЕ ПОЛИТИЧКИ ДИСКУРС? / 285

Јелена М. Павловић Јовановић
ДОСАДАШЊА ПРОУЧАВАЊА СРПСКОГ
ПРАВНОГ ЈЕЗИКА 19. ВЕКА / 301

Зорана З. Ђујић

САВРЕМЕНИ ХАМЛЕТ СА ЛОБАЊОМ У РУЦИ – ТИПОВИ И
ГОВОР ЛУДАКА У ДРАМАМА ДУШАНА КОВАЧЕВИЋА / 315

Ирена М. Селаковић

АНАЛИЗА РЕКЛАМНОГ ИНТЕРНЕТ ДИСКУРСА
ОБЈАВА НА ИНСТАГРАМУ / 327

Милан Д. Тодоровић

ДРУШТВЕНА МРЕЖА ТВИТЕР У ЛИНГВИСТИЧКИМ
ИСТРАЖИВАЊИМА / 341

Љиљана П. Тасић

АНАЛИЗА ГРАМАТИЧКИХ ГРЕШАКА У ПРОГРАМУ ЗА
ПРЕВОЂЕЊЕ GOOGLE TRANSLATE ЗА ЈЕЗИЧКИ ПАР СРПСКО-
НЕМАЧКИ НА ПРИМЕРУ НОВИНСКИХ ЧЛАНАКА / 355

Јована Д. Базић

АНАЛИЗА ОСОБНОСТИ И УЧЕСТАЛОСТИ ИТАЛИЈАНСКИХ
ДИСКУРСНИХ МАРКЕРА И ЊИХОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ / 367

У ДИЈАЛЕКТОЛОШКА ПРОУЧАВАЊА

Катјарина З. Стевановић

УПОТРЕБА ГЛАГОЛСКИХ ВРЕМЕНА
ЗА ИСКАЗИВАЊЕ ПРОШЛОСТИ
У ГОВОРУ I ЗОНЕ КРАГУЈЕВАЧКЕ ЛЕПЕНИЦЕ / 379

Марија Д. Луковић

УПОТРЕБА ГЕНИТИВА У ГОВОРУ ГОРЊЕ РИБНИЦЕ КОД КРАЉЕВА / 393

Јелена Д. Лукић

СТАТУС СЕВЕРНОМАКЕДОНСКИХ ГОВОРА У
БАЛКАНОСЛОВЕНСКИМ ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈАМА / 407

Јелена М. Павловић Јовановић¹
Крађујевац

ДОСАДАШЊА ПРОУЧАВАЊА СРПСКОГ ПРАВНОГ ЈЕЗИКА 19. ВЕКА²

Предмет рада је анализа досадашњих проучавања српског правног језика 19. века. Утврђено је да су досадашња истраживања, изузев истраживања Милоша Луковића, вршена несистематично и да варирају од аутора до аутора. Почетни критеријуми за одабир корпуса условили су и разлике у приступима. Као најзаступљенији приступ запажа се комбинација традиционалног историјскојезичког са социолингвистичким методом. Аутори су се бавили анализом текстова са свих територија где се српски користио као службени језик, а анализирани су текстови од Првог српског устанка до савремене кодификације на крају 19. века. Сви језички нивои обухваћени су анализом, при чему је највише пажње било посвећено лексичком и терминолошком слоју. Језичке особине биране су по диференцијалном принципу, што онемогућава систематично поређење и синтезу добијених резултата. Поред интересовања лингвиста, и правници су се бавили српским правним језиком овога периода. И црквени административни језик био је тема посебних лингвистичких интересовања. Због хетерогености корпуса и приступа потребно је овој грађи прићи систематично са различитих аспеката, од традиционалног проучавања у оквиру историје језика до савремених истраживања у оквиру анализе дискурса.

Кључне речи: историја језика, функционална стилистика, правни језик, 19. век

1. Увод

Још је шездесетих година 20. века, на шта је касније скренуо пажњу и Милош Луковић (1994: 23–24), Ирена Грицкат указала на то да се историја књижевног језика не може свести само на историју књижевности, већ да се пажња мора посветити и специјалним стиловима као што су публицистички, научни и административно-правни (1964: 131). Међу стиловима које треба посебно истражити Ирена Грицкат издваја и „административне и трговачке списе, статистике, наредбе, расписе” (1964: 130). Функционалностилско раслојавање почиње у предвуковском периоду, као и у раним Вуковим радовима, што су показала истраживања бројних аутора (између осталих в. Ајџановић 2008; Бјелаковић 2007; Бјелаковић 2008; Бјелаковић, Марковић 2010; Бјелаковић 2017; Војновић 2007; Грицкат 1964; Грицкат 1994; Ђуркин 2018; Јовић 2011а; Јовић 2012; Кречмер 2004; Неринг 1996; Симић, Јовановић 2004; Стојановић 2008). За проучавање функционалностилског раслојавања у предвуковској епоси, што укључује и ране фазе развоја стандардног српског језика, важни су следећи аспекти анализе: (а) лингвистички; (б) социолингвистички; и (в) текстолошки (Кречмер 2004: 203–204).

Циљ рада јесте да да преглед најважнијих аспеката досадашњих проучавања административно-правног стила у 19. веку, као и да предложи даље правце у истраживању овог феномена. Пошто административно-правни стил има своју усмену и писмену варијанту, као и неколико подстилова (Тошовић 2002: 355),

1 jeca.pavlovic.krusevac88@gmail.com, jelena.pavlovic@filum.kg.ac.rs

2 Истраживање спроведено у раду финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022. години број 451-03-68/2022-14/ 200198).

под административно-правним стилем у раду подразумевамо све законодавно-правне, дипломатске, пословне и сличне текстове издате у току 19. века, како световне тако и сакралне провенијенције. Ради о хетерогеној грађи, која се обухвата текстове од устаничке преписке (Ивић год: стр; Младеновић 1983; Младеновић 1989; Младеновић 1995; Младеновић 2004; Стошић 2012) до развијене и организоване законодавне продукције на крају 19. века (Луковић 1994: 68–72; Павловић 2013). Законски текстови у 19. веку писани су модернизованим досијејевским и вуковским језичким типом (Луковић 1994: стр.), а због постојања употребе и славеносрпског, као и спорадично рускословенског језика (који је до данас остао језик српске православне цркве), очекивано је да међу правним текстовима има и репрезента ова два језичка типа (Ивић 2014: 159–160). Имајући све ово у виду, административно-правним текстовима у 19. веку могуће је прићи са четирију аспеката: (а) са становишта језичког типа (предстанрадни језички тип – вуковски језички тип); (б) са хронолошког аспекта (време настанка текста); (в) са аспекта жанра текста; (г) са аспекта места на коме је текст настао (Кнежевина/Краљевина Србија, Кнежевина/Краљевина Црна Гора, Аустроугарска монархија, Отоманска империја (Луковић 2009: 40)³.

У раду нећемо анализирати све радове који се баве административно-правним текстовима 19. века, већ ћемо пажњу усмерити на најважније и(ли) најрепрезентативније. Такође, због немогућности да се постави јасна граница у правној продукцији 19. века са правном продукцијом краја 18. и почетка 20. века, у тексту ћемо се повремено осврнути и на радове који се баве овим периодом. У анализи ћемо се служити следећим критеријумима:

- (а) Која варијанта административно-правног језика је обухваћена анализом (писмена, усмена, да ли је у питању законодавно-правни, дипломатски или неки други подстил, који је жанр обухваћен анализом итд.);?
- (б) Који временски период је обухваћен анализом и да ли је обухваћен социолингвистички аспект (почетак, средина или крај века, да ли се документи везују за неки историјски догађај)?;
- (в) Која је територија обухваћена анализом (Кнежевина, односно Краљевина Србија, Кнежевина, односно Краљевина Црна Гора, Аустроугарска монархија, Отоманска империја)?;
- (г) Који је језички ниво обухваћен анализом (графијско-ортографски, фонетско-фонолошки, морфолошки, творбени, лексички, синтаксички)?;
- (д) Која је метода коришћена приликом анализе (традиционална историјскојезичка метода, структурно-синтаксичка, стилистичка, социолингвистичка или нека друга)?;
- (ђ) Да ли је анализа урађена свеобухватно или је коришћен диференцијални метод?

2. Анализа

2.1. Радови посвећени анализи текстових насталих у време Првог српског устанка

Текстови из времена Првог српског устанка у току 19. и 20. века нису адекватно обрађени, чувани и презентовани научној јавности (уп. на пример Пе-

3 О критеријумима које смо предложили као релевантне за стварање корпуса правних текстова 19. века са територије Кнежевине, односно Краљевине Србије в. Павловић 2019: 114.

тровић 1977: 5). Такође, у погледу проучености ових докумената у питању је занемарена грађа, чије се изучавање везује углавном за рад Александра Младеновића (1983, 1989, 1995, 2004), као и проучавалаца који су се ослањали на његов метод (Стошић 2012). Писма писана за време Првог српског устанка одликује велика језичка шароликост, тачније, у зависности ко је био адресант, у њима се користи народни, рускословенски и славеносрпски језик (Ивић 2014: 167). Текстови који су посвећени Првом српском устанку до сада су анализирани традиционалном методом, а као репрезентативне радове анализираћемо Младеновић 2004 и Стошић 2012.

У Младеновић 2004 даје се кратак историјски и књижевноисторијски контекст (2004: 7–8, 21–26) и доносе се одломци из репрезентативних писама и из једног сведочанства из Првог српског устанка (9–14). Даје се анализа заснована на традиционалној методологији и диференцијалном принципу, тј. бирају се само карактеристичне особине. Дијалекатска основа текста идентификована је као шумадијско-војвођански дијалекат, уз понеко одступање (Младеновић 2004: 14). У Стошић 2012 даје се прво кратак преглед културних и језичких прилика (145–146), а затим се доноси текст писма (147), а дат је и транскрибован и транслитерован текст (152–153). Од језичких нивоа у ова два рада заступљени су следећи: (а) грађија и ортографија (Стошић 2012: 148–152; 153–154); (б) фонетско-фонолошки (Младеновић 2004: 14; Стошић 2012: 154–155); (в) морфолошки и творбени (Младеновић 2004: 14; Стошић 2012: 155); (г) лексички (Младеновић 2004: 14; Стошић 2012: 155).

У Младеновић 2004 дата су и нека социолингвистичка запажања: употреба ијекавизама у писмима намењеним Херцеговцима је прагматички мотивисана (14), избор језика писма условљен је рангом адресанта (15–16), дата је анализа форми обраћања и форми учтивости (16–20). Као посебне руске особине издвајају се закључни поздрав *здравствувјше* (20) и писање српских презимена са -ч уместо -ћ (21). У обама радовима дат је општи закључак да су устанички писари добро познавали начин састављања формалних писама (Младеновић 2004: 21; Стошић 2012: 157).

2.2. Досадашња проучавања Милоша Луковића

Најзначајнији проучавалац српског правног језика 19. века је Милош Луковић. Његова најзначајнија дела су књиге *Развој српскога правног стила, прилоз историји језика и права у Србији*, која је посвећена анализи језика у Кнежевини/Краљевини Србији од 1868. године до 1918 (Луковић 1994), и књига *Божишићев законик, припрема и језичко обликовање*, посвећена језику *Ојшићег имовинског законика за Кнежевину Црну Гору* (Луковић 2009). Луковић је аутор и неколико радова који су посвећени српском правном језику 19. века. Овом приликом, поред Луковићевих књига, осврнућемо се и на чланке *Српски правни језик* (Луковић 2006), *Језички израз Устшава Кнежевине/Краљевине Србије* (Луковић 2010) и *Настанак и синтаксичка својства Устшава за Књажевство Србију од 1869. године* (Луковић 1988/90). У својим проучавањима Луковић комбинује традиционални⁴ и социолингвистички приступ.

Књига Луковић 1994 састоји се из два велика дела. Први део је посвећен анализи историјских, културних и књижевних прилика на тлу Кнежевине/Краљевине Србије, као и анализи околности везаних за доношење најважнијих закона. Обу-

4 О књизи Луковић 1994 писали смо и у Павловић 2020а.

хваћени су текстови из сваке десете године (1868, 1878, 1888, 1898, 1908. И 1918). Први део књиге, у коме доминира социолингвистички приступ, састоји се из следећих поглавља: „Јуристичка схватања права” (3–14), „Лингвистичка схватања права” (14–25), „Стварање и прихватање вуковског језика”⁵ (27–59) и „Обликовање модернога језичког стандарда”⁶ (61–72). Други део књиге посвећен је анализи синтаксичких и стилистичких особености одабраног корпуса законских текстова⁷. Од језичких особина обрађене су синтаксичке особине по диференцијалном принципу и то оне које „илуструју стање и развој синтаксе и стила и специфичности употребе стандардног језика у законодавству” (Луковић 1994: 76).

Књига Луковић 2009, такође, комбинује социолингвистички и традиционални историјскојезички метод, с тим што је овде главни нагласак на терминолошкој анализи. Књига се исто може поделити на два дела у зависности од доминантног метода анализе. У првом делу књиге даје се преглед релевантних историјских, културних, правних и других околности важних за настанак *Опшћег имовинског законика за Кнежевину Црну Гору*. Први део се састоји од следећих поглавља: „Живот Општега имовинског законика” (11–22), „Изучавање Општега имовинског законика” (23–43) и „Богишићев животни пут и научни развој пре кодификаторске мисије у Црној Гори” (45–62). Други део је посвећен припреми *Опшћег имовинског законика* (65–143). Трећи део посвећен је анализи језичке обраде одабраног законика и састоји се из следећих одељака: „Богишићев увид у језичко стање у Црној Гори” (147–161), „Терминолошки проблеми при језичком обликовању Законика” (163–173), „Извори података о терминолошким решењима у Законику” (175–222), „Најважнија терминолошка решења у Законику” (223–279), „Карактер норми и систематика Општега имовинског законика” (281–290), „Графија и правопис Законика” (291–298), „Терминолошка лексика Законика” (299–348) и „Карактеристичне граматичке структуре Законика” (349–437). Највећа иновација ове књиге на нивоу језичке анализе је исцрпна терминолошка анализа.

Чланак Луковић 1988/90 посвећен је анализи *Устава за Књажевство Србију за 1869. годину*. Рад је подељен на уводни и аналитички део. У уводном делу анализирају се околности важне за доношење *Устава*. У другом делу се даје општа оцена о језику *Устава* и анализирају се његова синтаксичка својства (Луковић 1988/90: 93–96). У чланку Луковић 2010 анализирају се општа језичка својства шест устава донетих у 19. и у првој половини 20. века (*Срепњенски устав* из 1835, *Турски устав* из 1838, *Намеснички устав* из 1869, *Радикалски устав* из 1888, *Априлски устав* из 1901. и *Устав* из 1903. године). Посматра се период од почетка кодификације до 1918. године, са 1868. годином као граничном. Предстандардном језичком типу припада језик *Срепњенског* и *Турског устава*. Издвајају се разлике у језику два устава, при чему се истиче да је језик *Турског устава* архаичнији. Даје се преглед и рускословенских особина у оба текста, али без детаљне анализе (Луковић 2010: 170). Језик устава донетих после 1868. припада вуковском језичком типу. Аутор највише пажње посвећује њиховом настанку, а

5 Потпоглавља у оквиру овог поглавља су (Луковић 1994): „Понародњавање књижевног језика” (27–31), „Утицај Срба из Хабзбуршке монархије на језик у Кнежевини Србији” (32–42), „Језичке особености законодавства до пада уставобранитеља” (42–53), „Законодавство и прихватање Вукове реформе за владе Кнеза Михаила” (53–59).

6 Ово поглавље састоји се из следећих одељака (Луковић 1994): „Модернизација и раслојавање књижевног језика” (61–67) и „Језичке особености законодавства у раздобљу 1868–1918. године” (68–72).

7 О језичком аспекту анализе одабраног корпуса у Луковић 1994 писали смо и у Павловић 2020а: 30–32.

само се наводе језичке особине архаичне са становишта савременог српског језика (Луковић 2010). Чланак Луковић 2006 је кратак прегледан чланак у правном наслеђу на српском језику. Чланак се дели на два дела, а други део се бави стањем српског правног језика после ослобођења од Турака. Даје се преглед стања српског правног језика у Кнежевини/Краљевини Србији, Кнежевини Црној Гори, Аустроугарској и, кратко, Отоманској империји, а обухваћен је и 19. век.

2.3. Досадашња проучавања правног језика са територије Кнежевине/Краљевине Србије

Први осврт на језик правних прописа донетих у Кнежевини Србији дао је члан Београдског суда Ђорђе Петровић у делу *Речник закона, уредба, уредбени пројиса и пр. и пр. издани у Књажевству Србији од 1827. до половине 1854* (Петровић 1856). Ради со азбучном појмовном речнику, при чему свака одредница садржи законске пропис у ком се појам налази. Касније су се језиком прописа Кнежевине, односно Краљевине Србије бавили и лингвисти и правници, па ћемо тако и поделити нашу анализу.

2.3.а. Проучавања лингвистиа

Највише пажње посвећено је језику *Срепњенског устава*⁸ (на пример, Марковић 1994; Радојевић 2015). У Марковић 1994 *Срепњенски устав* се узима као веран представник административно-правног стила 19. века, а кратка језичка анализа обухвата два дела – анализу лексике и терминологије и анализу синтаксе. Анализа је заснована на традиционалној методологији и диференцијалном принципу. Наводе се термини из рускословенског, односно руског, језика, али и термини из западних језика, а издвајају се речи домаћег порекла са термилошким статусом. Од синтаксичких особина помињу се оне које се са становишта савременог језика могу сматрати архаизмима. Радојевић 2015 представља мастер рад одбрањен на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу под менторством проф. др Владимира Поломца. Аутор користи осавремењени традиционални метод, који се ослања на истраживања Милоша Луковића. Користи се диференцијални приступ и бирају се најкарактеристичније синтаксичке и стилистичке особине. Анализиране су следеће синтаксичке особине: синтакса падежа, ред речи у реченици и синтакса глаголских облика. Од стилистичких особина издвајају се номинализације, устаљене конструкције и пасивне конструкције.

Лексичком и термилошком слоју правних прописа на територији Србије посвећени су радови Јовић 2011б и Јовановић 2010. Надежда Јовић у раду „О лексици *Зборника закона и уредба* из 1867. године” бавила се анализом војне, административне и лексике везане за употребу телеграфа у *Зборнику закона и уредба* из 1867. године. Констатује се да је текст писан предвуковском азбуком, али се графија и ортографија не анализирају. Истиче се да је лексика углавном страног порекла (немачки, латински, турски и француски језик), али се јављају и термини словенског порекла. Дају се и кратка опажања везана за фонетски лик термина и за њихову творбу (Јовић 2011б: 387–397). У раду Јовановић 2010 даје се анализа терминологије *Карађорђевог законика*. Ауторка се кратко осврће на ауторство и на питање изворника *Карађорђевог законика*. Од језичких особина у центру је лексички слој. Наводе се примери правних термина без детаљнијих

8 О досадашњим проучавањима *Срепњенског устава* в. Радојевић 2015: 5–6.

објашњења, и то: (а) термини преузети из немачког и латинског; (б) комбинације народних речи и славенизма; (в) наслеђени термини из старог књижевног језика. Такође, наводе се правни термини на које треба обратити пажњу. За језик документа каже: „[j]език овог документа не одступа од језичког манира тога времена – представља мешавину народног и славеносрпског, можда са нешто више руских примеса у лексици и у творби” (Јовановић 2010: 147).

Рад Суботић 1996 бави се проучавањем синтаксичке проблематике у предавањима Јована Стерије Поповића на Лицеју. Љиљана Суботић бави се статусом инфинитива као кондензатора реченичног значења и маркера функционално-стилске раслојености у 19. веку. Овај рад одликује савремени приступ синтаксичкој проблематици, савремена терминологија и фокусираност на конкретан проблем (уп. Павловић 2020а: 33–35). Корпус уџбеника који су користили ученици Лицеја у фокусу је и рада Ђорић 1996. Божо Ђорић анализира два уџбеника Димитрија Матића (*Начела умног државног права и Крајски преглед историјског развоја начела права, морала и државе*). У раду се износе Матићеви ставови о језику и они се пореде са ортографијом коју је користио. Ђорић истиче да се експлицитни Матићеви ставови разликују од језика који је користио у својим уџбеницима. Матићев језик се пореди са језиком Јована Хаџића и Јована Стејића. Од језичких особина истиче се да се користи преддуковска азбука, да у фонетици Матић не одступа од Хаџића и Стејића, у морфолошкој анализи истиче се да је систем који Матић користи новоштокавски са дијалектизмима типичним за шумадијско-војвођански дијалекат. Констатује се употреба партиципа, барокизација језика, утицај живих и мртвих језика на српски правни језик, дају се запажања о терминолошком систему (интернационални и словенски термини), а истичу се и контактни синоними (Ђорић 1996: 85–95). На основу истакнутих особина и датих објашњења види се да се ради о изузетно значајном раду, који се бави проблематиком правног језика у 19. веку.

Периодом стабилизације савременог српског језика бави се рад Марјановић 1996. Слободан Марјановић анализира језик и правопис *Пројектола Народне скупштинине у Нишу* из 1878. Описује се правопис, даје се морфонолошка и творбена анализа, а наводе се и запажања везана за употребу придева и глаголских облика.

2.3.б. Досадашња проучавања правника

Овом приликом осврнућемо се на рад Подгорац 1990 и на књигу Јовић 1995. Рад Тодора Подгорца „Језик и стил Устава Кнежевине и Краљевине Србије 1835–1903” значајан је јер до тада није било посебних проучавања правног језика 19. века како од стране лингвиста, тако и од стране правника. Аутор истиче опште образовање и широку културу уставописца 19. века, наводи списак правних и стилистичких приручника који су могли имати утицај на језик правних прописа. Аутор истиче употребу страних речи у језику правних прописа 19. века, посебно славенизма и турцизма. Од граматичких црта издвајају се употреба словенског генитива, употреба глаголског прилога садашњег и глаголског прилога прошлог у *Турском усјаву* (у облику глаголског прилога и партиципа). За језик прописа донетих после 1868. каже се да су написани савременим језиком и правописом. Од језичких особина у њима истиче се употреба страних речи и лексичких архаизама (гледано из савремене перспективе), као и нетипична употреба трећег лица множине презента једног глагола (Подгорац 1990: 185–190; Радојевић 2015: 6). Љубомир Ив. Јовић не бави се анализом језика закона, већ наводи узорне за-

коне 19. века, анализира улогу Вука Караџића у стварању првих српских закона и наводи наредбе кнеза Милоша везане за писање закона (Јовић 1995).

2.4. Проучавање српског језика ван територије Кнежевине/Краљевине Србије

Проучавање правног језика у Црној Гори углавном, осим за Милоша Луковића, везује се за рад Бранислава Остојића (на пример, Остојић 1998/9, Остојић 2000а, Остојић 2000б). Осврнућемо се на рад „Језичка структура црногорских законика 19. вијека с посебним освртом на њихову лексичку слојевитост” (Остојић 2000а). Аутор користи диференцијални приступ и анализира особине црногорских законика који одступају од стандарда. За корпус су узета три законика: *Законик црногорски и брдски* (1798), *Законик књаза Данила* (1855) и *Општи имовински законик за Књажевину Црну Гору* (1888). Аутор се теоријски ослања на књигу Николе Висковића *Језик права* (1989) и издваја четири лексичка слоја присутна у правном језику (неизмењени општи језик, измењени општи језик, правна терминологија и неправничка терминологија). Дају се опште оцене о језику изабраних текстова, издваја се страна лексика и дијалекатске црте. Поред тога, језичким одликама исправа црногорских судова после Вукове реформе посвећен је и рад Биговић-Глушица 2002.

Проучавање језика у Босни и Херцеговини везује се за рад Милоша Окуке. Окука се углавном бавио социолингвистичким аспектима формирања правног језика у Босни и Херцеговини, као што су усвајање Вукове реформе и однос аустроугарских власти према српском језику у Босни и Херцеговини (Окука 1990, Окука 1996). У раду „Усвајање Вукова језика и правописа у административно-правним списима турске администрације у Босни и Херцеговини”, изузетно важном са социолингвистичког аспекта, језичка анализа се своди на навођење примера и узгредне напомене о тврдој и мекој промени придева и заменица (Окука 1990: 32–36)

2.5. Остали релевантни радови

Треба истаћи да је у новијим синтаксичким радовима новосадске лингвистичке школе уважен и функционалностилски критеријум, те се приликом одабира корпуса у њега укључују различити жанрови. Тако се у раду Бјелаковић, Марковић 2010 анализира статус рефлексивног пасива у административном и публицистичком стилу. Исто тако у корпус обрађен у Бјелаковић 2007 укључени су тестамент Герасима Зелића, *Природно право* Јована Стерије Поповића, *Устројеније* Друштва српске словесности, *Захтевања Србаља немачко-банајског поља у скујшћини 15. Априла 1848.* у *Црејиаи држаној*, огласи из листа *Комарац*, *Радња Мајшице српске* и писма Теодора Павловића (Бјелаковић 2007: 199). Слична грађа је обухваћена истраживањем и у Ајџановић 2008: 13, 137–140.

Доста је значајан рад Димитрија Стефановића, који се бавио административним језиком у Сентандреји током 18. века. Администрација се у овом граду водила на језику Срба, који су били најбројнија етничка заједница. Централни део анализе посвећен је анализи лексичког слоја, а посебно анализи статуса позајмљеница. Дају се и кратка социолингвистичка објашњења везана за статус појединих позајмљеница (Стефановић 2000). Због каснијег утицаја Срба из Аустроугарске на правни језик у Кнежевину/Краљевину Србији, овај рад је важна

полазишна тачка за даља истраживања, а посебно у лексиколошким и термилошким проучавањима.

Рад Марковић 2018 бави се писаним документима из Запаља у периоду од 1911. до 1919. године. Анализа обухвата социоллингвистички и традиционални историјскојезички приступ. Рад садржи анализу садржине и анализу језика, а језичка анализа се састоји од анализе правописа, као и књишких и дијалекатских особина на фонетском, морфолошком и синтаксичком плану.

До сад смо се углавном освртали на радове који се баве световним правним текстовима. Међутим, треба поменути да су објављени и црквени правни текстови Београдске митрополије (Ранковић, Лазић 2010а; Ранковић, Лазић 2010б; Ранковић, Лазић 2011а; Ранковић, Лазић 2011б). Графија и ортографија ових докумената предмет су рада Ранковић 2013, а административно-пословни црквени стил 19. века, са анализом текста са аспекта аспекта адресанта, адресата, тематике и циља, уз основне напомене о фонетизму и лексичком саставу докумената предмет је рада Кнежевић, Ранковић 2016.

2.6. *Наша досадашња проучавања правног језика*

На крају ћемо се кратко осврнути на наша досадашња проучавања. Графија и правопис *Зборника закона и уредаба Кнежевине Србије за 1845. Годину* предмет су рада Павловић 2020б. Анализа зависносложене реченице административно-правних текстова предстандардног периода предмет је радова Павловић 2018, Павловић Јовановић 2019 и Павловић Јовановић 2020. Анализа синтаксичке структуре текстова насталих после усвајања Вукове реформе предмет је радова Павловић 2013, Павловић 2014, Павловић 2015 и Павловић 2017. Разматрање методолошких аспеката важних за формирање корпуса правних текстова 19. века предмет је рада Павловић 2019. Наш приступ комбинује интеграцију синтаксичко-семантичких, историјскојезичких и функционалностилских аспеката анализе правних текстова у комбинацији са методом теорије права, социоллингвистике и историјске анализе дискурса (Павловић 2018: 207).

3. **Закључак**

Као што се види из овог кратког прегледа, српски правни језик 19. века представља хетерогену грађу, којој је приступано на различите начине. На разнолик одабир грађе утицао је пре свега почетни спољашњи критеријум (хронолошки, територијални, тип документа и сл.). Од правних текстова 19. века највише пажње је посвећено *Општем имовинском законнику за Кнежевину Црну Гору и Срепњем уставу*, што је и очекивано, јер се ради о најзначајнијим српским правним споменицима из 19. века. Испитивана је грађа са свих територија на којима се српски као правни језик користио, али на несистематичан начин. Најзначајнији проучавалац српског правног језика 19. века је Милош Луковић, који је анализирао како језик са територије Кнежевине, односно Краљевине Србије, тако и језик *Општем имовинског законика за Кнежевину Црну Гору*. Што се тиче приступа, и он се разликује од аутора до аутора, али се највише среће комбинација традиционалног историјскојезичког са социоллингвистичким приступом. У анализи су заступљени сви језички нивои, од графичко-ортографског, па све до синтаксичког, али се одабир језичких особина разликује од аутора до аутора, тако да систематична поређења нису могућа. Највише пажње је посвећено анализи термилошког и лексичког слоја, што је и очекивано с обзиром да грађа

припада једном специјалном функционалном стилу. Најмање пажње се посвећује фонетском, морфолошком и творбеном нивоу.

У будућности је потребно грађи прићи на систематичан начин, што би обухватило више задатака:

- (а) Дефинисање корпуса правних текстова 19. века;
- (б) Детаљна анализа заснована на осавремењеној традиционалној историјскојезичкој методологији на свим нивоима од граfiјско-ортографског, преко фонетско-фонолошког, морфолошког, лексичко-терминолошког, све до синтаксичког и стилистичког;
- (в) Анализа социолингвистичких аспеката доношења правних текстова 19. века и одређивање ауторства појединачних текстова.
- (г) Анализа дискурса заснована на истраживању идеолошких аспеката доношења правних текстова.
- (д) Формирање претраживог електронског корпуса правних текстова 19. века.

Литература

- Ајџановић 2008: Ј. Ајџановић, *Кондензација адвербијалних значења у књижевном језику код Срба у XIX веку*, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Биговић-Глушица 2002: Р. Биговић-Глушица, Неке од језичких одлика Исправа црногорских судова (1879–1899), Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 30/1, Београд, 89–95.
- Бјелаковић 2007: И. Бјелаковић, Декомпоновање предиката у новинским и административним текстовима 19. и 20. века, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 36/1, Београд, 341–355.
- Бјелаковић 2008: И. Бјелаковић, *Партиципийски пасив у књижевном језику код Срба у XIX веку*, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Бјелаковић, Марковић 2010: И. Бјелаковић, М. Марковић, Партиципски и рефлексивни пасив у српском и хрватском језику (публицистички и административни стил), у: В. Тошовић (Hg.), *Slawische Sprachkorelationen, Band 3, Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen. Grammatik*, Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz, 257–283.
- Бјелаковић 2017: И. Бјелаковић, *Терминологија код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и картографија)*, Нови Сад: Два пера.
- Војновић 2007: Ј. Војновић, Семантички разлози смене појединих декомпонованих конструкција у новинским и административним текстовима 19. и 20. века, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 36/1, Београд, 325–339.
- Грицкат 1964: И. Грицкат, Покушаји стварања српске научне терминологије средином прошлог века, Београд: *Наш језик*, XIV/2–3, Београд, 130–140.
- Грицкат 1994: И. Грицкат, Из историје стабилизације књижевног језика код Срба – после Вукове и Даничићевог победе, Београд: *Јужнословенски филолог*, 50, Београд, 5–31.
- Ђуркин 2018: В. Ђуркин, *Сложени зависни везници у српском језику (и њихова функционалностилска дистрибуција)*, Београд: Јасен.
- Ивић 2014: П. Ивић, *Преглед историје српског језика*, Сремски Карловци / Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића.
- Јовановић 2010: Г. Јовановић, Правна терминологија у Карађорђевог законика, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 39/1, Београд, 143–148.

- Јовић 1995: Љ. Ив. Јовић, *Језик закона*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Јовић 2011а: Н. Јовић, О неким лексичким слојевима у језику Нишког трговинског гласника, Ниш: Годишњак за српски језик и књижевности, 24/11, Ниш, 81–89.
- Јовић 2011б: Н. Јовић, О лексици *Зборника закона и уредба* из 1867. године, у: М. Ковачевић (ред.), *Српски језик, књижевности, уметности*, књ. 1, Књижевни (стандардни) језик и језик књижевности, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 387–397.
- Јовић 2012: Н. Јовић, О неким синтаксичким одликама језика београдских и нишких новина с краја XIX века, Ниш: Годишњак за српски језик, XXV/12, Ниш, 89–98.
- Кречмер 2004: А. Kretschmer, Формирање функционалних стилова у српској писмености у доба Вукових реформи, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 32/1, Београд, 201–210.
- Кнежевић, Ранковић 2016: И. Кнежевић, З. Ранковић, О неким аспектима црквеног административног стила, у: А. Вранеш, Љ. Марковић (ур.), *CLIMB: Culture, Language, Translation, Library and Book History*, књ. 1, Међународна конференција Филологија културе, Београд: Филолошки факултет, 65–73.
- Луковић 1988/90: М. Луковић, Настанак и синтаксичка својства Устава за Књажество Србију од 1869. године, Нови Сад: *Прилози проучавању језика*, 24–26, Нови Сад, 87–97.
- Луковић 1994: М. Луковић, Луковић, *Развој српскога правног стила, прилог историји језика и права у Србији*, Београд: Службени гласник.
- Луковић 2006: М. Луковић, Српски правни језик, Београд: *Архив за правне и друштвене науке*, Год. 93, 68/3–4, Београд, 1533–1554.
- Луковић 2009: Луковић 2009: М. Луковић, *Божишићев законик, припрема и језичко обликовање*, Београд: Српска академија наука и уметности, Балканолошки институт.
- Луковић 2010: М. Луковић, Језички израз устава Кнежевине/Краљевине Србије, у: А. Фира, Р. Марковић, *Два века српске уставности*, Зборник радова са научног скупа одржаног 11–12. марта 2010. у САНУ и на Правном факултету у Београду, Београд: Правни факултет, 159–175.
- Марјановић 1996: С. Марјановић, Правопис и језик Протокола Народне скупштине у Нишу из 1878. године, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 25/2, Београд, 245–253.
- Марковић 1994: Ж. Марковић, Из језичке проблематике *Српског устава*, Нови Сад: *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 37/1–2, Нови Сад, 329–337.
- Марковић 2018: Ј. Марковић, Брачни односи у писаним документима из Запаља у лингвистичком огледалу, у: В. Поломац, Ј. Петковић, *Српски језик: стајус, систем, употреба*. Зборник радова у част проф. Милошу Ковачевићу, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 535–548.
- Милановић 2002: А. Милановић, Настанак српске новинске терминологије, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 30/1, Београд, 97–104.
- Милановић 2004: А. Милановић, Неке лексичке карактеристике новинарског подстила у предвуковском периоду, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 32/1, Београд, 211–221.
- Младеновић 1983: А. Младеновић, *Карактер језика у првим писмима српских устаника из 1804. године*, у: В. Чубриловић (ур.), *Историјски значај српске револуције, Српска академија наука и уметности, Научни скупови, књ. XVIII, Одељење историјских наука* књ. 5, Београд: САНУ, 775–785.
- Младеновић 1989: А. Младеновић, Језик неких писама српских устаника из времена Боја на Чегру, Ниш: *Зборник – Народни музеј Ниш*, 5, 45–52.
- Младеновић 1995: А. Младеновић, Напомене о језику неких писама српских устаника из 1813, Нови Сад: *Зборник Матице српске за славистику*, 38/1, Нови Сад, 79–82.

- Младеновић 2004: А. Младеновић, Напомене о српском књижевном језику за време Првог српског устанка, Нови Сад, *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику*, XLVII/1–2, Нови Сад, 7–26.
- Неринг 1996: D. Nehring, Nazivi sa sufiksima apstraktnih imenica u novinama iz Sarajeva i Beča posle 1878. godine, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 25/2, Београд, 199–215.
- Окука 1990: М. Окука, *Ogledi o našem književnom jeziku*, Nikšić: Univerzitetska riječ.
- Окука 1996: М. Окука, Српски језик у Аустро-угарској монархији средином 19. вијека, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 25/2, Београд, 165–176.
- Остојић 1998/1999: Б. Остојић, О језичкој структури Општег имовинског закона за Књажевину Црну Гору с посебним освртом на његову лексичку и творбену семантику, Подгорица: Зборник Правног факултета, 22/23, Подгорица, 123–130.
- Остојић 2000а: Б. Остојић, Језичка структура црногорских законика 19. вијека с посебним освртом на њихову лексичку слојевитост, Београд: *Српски језик*, 5/1–2, Београд, 239–249.
- Остојић 2000б: Б. Остојић, Два аспекта језика законика опшћег црногорског и брдског и два његова језичка слоја, у: М. Шуковић (ур.), *Двијеста година Законика обичеј црногорског и брдског*, Радови са научног скупа, Подгорица, 30. октобар 1998, Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности, 65–74
- Павловић 2013: Ј. Павловић, *Употреба падежа у Стенографским белешкама о седницама Народне скупшћине за 1898. годину*, необјављени мастер рад, Ниш: Филозофски факултет.
- Павловић 2014: Ј. Павловић, Падежне конструкције са значењем повода у Стенографским белешкама са седница Народне скупшћине Краљевине Србије за 1898. годину, Пале: *Радови Филозофског факултета*, 16/1, Пале, 445–454.
- Павловић 2015: Ј. Павловић, Типови преношења туђег говора и њима сродне конструкције у Стенографским белешкама о седницама Народне скупшћине за 1898. годину, Пале: *Радови Филозофског факултета*, 17/1, Пале, 447–472.
- Павловић 2017: Ј. Павловић, Утицај функционалностилске и жанровске диференцијације на употребу падежа у Стенографским белешкама Народне скупшћине Краљевине Србије за 1898. годину, Вроцлав: *Slavica Wratislaviensia*, CLXV, Вроцлав, 305–314.
- Павловић 2018: Ј. Павловић, Методолошки аспекти анализе зависносложених реченица у правним текстовима на српском језику (предстандардни период), у: К. Чъкарова (ур.), *Словото – идеи, идеали, ујојии*, Сборник с докладаот Деветнадесетата национална конференција за студенти и докторанти, Пловдив: Универзитетско издателство „Паисий Хилендарски“, 196–209.
- Павловић 2019: Ј. Павловић, Методолошки оквир за израду корпуса правних текстова 19. века, Београд: *Славистика*, XXIII/2, Београд: 111–120.
- Павловић Јовановић 2019: Ј. Павловић Јовановић, Статус финалних реченица у *Зборницима закона и уредбених указа* из пете деценије 19. века, Београд: *Наш језик*, L/1, Београд, 361–368.
- Павловић 2020а: Ј. Павловић, Најважније тенденције у проучавању синтаксе српског језика 19. века, у: М. Ковачевић, Ј. Петковић, *Савремена проучавања језика и књижевности*, IX/1, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 27–38.
- Павловић 2020б: Ј. Павловић, Графија и правопис *Зборника закона и уредаба Кнежевине Србије за 1845. годину*, Софија: *Филолошки форум*, 12, Софија, 112–123.
- Павловић Јовановић 2020: Ј. Павловић Јовановић, Нерестриктивне релативне реченице у административно-правном стилу српскога језика 19. века (прелиминарна истраживања), Пловдив: *Verba iuvenium*, 2, Пловдив, 33–47.

- Петровић 1856: Ђ. Петровић, *Рѣчникъзакона', уредба', уредбени' прописи и пр. и пр. издани у Княжеству Србиодъ 1827. до половине 1854. године*, Београд: Правителственомъ Књигопечатномъ.
- Петровић 1977: Р. Петровић, *Први српски усѣнанак. Акѣи и писма на српском језику. Књиѣа I. 1804–1808*. Београд: Народна књиѣа.
- Подгорац 1990: Т. Подгорац, *Језик и стил Устава Кнежевине и Краљевине Србије 1835–1903*, у: М. Јовичић, *Усѣавни развиѣиак Србије у XIX и почетком XX века*, Зборник радова, Београд: САНУ, Научна књиѣа, 185–191.
- Ранковић, Лазић 2010а: З. Ранковић, М. Лазић, *Уредбе и прописи Миѣтрополије београдске: 1835–1856*, Пожаревац: Епархија браничевска, Одбор за просвету и културу.
- Ранковић, Лазић 2010б: З. Ранковић, М. Лазић, *Уредбе и прописи Миѣтрополије београдске: 1857–1876*, Пожаревац: Епархија браничевска, Одбор за просвету и културу.
- Ранковић, Лазић 2011а: З. Ранковић, М. Лазић, *Уредбе и прописи Миѣтрополије београдске: 1877–1893*, Пожаревац: Епархија браничевска, Одбор за просвету и културу.
- Ранковић, Лазић 2011б: З. Ранковић, М. Лазић, *Уредбе и прописи Миѣтрополије београдске: 1894–1920*, Пожаревац: Епархија браничевска, Одбор за просвету и културу.
- Ранковић 2013: З. Ранковић, Графијска и ортографско-фонетска обележја Уредаба и прописа Миѣтрополије београдске, у: Ј. Грковић-Мејдор, К. Кончаревић, *Теолингвистичка проучавања словенских језика*, Српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија, књ. 5, Београд: САНУ, 465–472.
- Радојевић 2015: М. Радојевић, *Језик Среѣнењског усѣава – синѣтаксичке и сѣтилистичке црте*, Необјављени мастер рад, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, доступно на <https://www.academia.edu/19563370/%D0%88%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%BA_%D0%A1%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%9A%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3_%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0_%D1%81%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B5_%D0%B8_%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B5_%D1%86%D1%80%D1%82%D0%B5>, 30. 5. 2021.
- Симић, Јовановић 2004: Р. Симић, Ј. Јовановић, *Генеѣа и еволуѣија функционалних стилова у српском језику*, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 32/1, Београд, 39–53.
- Стефановић 2020: Д. Стефановић, *О административном језику Сентандрејаца у другој половини XIX века*, Београд: *Јужнословенски филолоѣ*, 56/3–4, 1111–1120.
- Стошић 2012: Ј. Стошић, *Језик, графија и ортографија једног Карађорђевог писма*, Ниш: Зборник Народног музеја, 21, 145–158.
- Стојановић 2008: А. Стојановић, *Неодређеноличне реченице у српским научним текстовима XVIII и XIX века*, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 37/1, Београд, 199–209.
- Суботић 1989: Љ. Суботић, *Језик Јована Хаѣића*, Нови Сад: Матица српска.
- Суботић 1996: Љ. Суботић, *Језик Стеријиних правних списа (Инфинитив – нека значења и функције)*, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 25/2, Београд, 79–84.
- Тошовић 2002: Б. Тошовић, *Функционални сѣилови*, Београд: Београдска књиѣа.
- Ђорић 1996: Б. Ђорић, *Неке карактеристике правних текстова половине 19. века*, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане, 25/2, Београд, 85–95.

HERETOFORE STUDIES OF SERBIAN LEGAL DISCOURSE OF THE 19TH CENTURY

Summary

The aim of this paper is to analyze the studies of the Serbian legal discourse of the 19th century conducted thus far. It can be stated that all the studies so far, excluding the research of Miloš Luković, have been unsystematic and there has been a lot of variation from author to author. The initial criteria for choosing the corpus have influenced the major differences in the authors' approaches. The most widely employed approach incorporates a combination of traditional historical linguistics with sociolinguistics. Authors have studied texts from all the territories where Serbian was used as an official language, the time frame spanning from the First Serbian Uprising until the modern standardization at the end of the 19th century. All levels of language were encompassed in the analyses, but most attention was devoted to the lexical and terminological levels. Language characteristics were chosen by the differential approach, which discourages systematic comparisons and a synthesis of the results. Aside from linguists, lawyers have taken an interest in studying the nature of the legal discourse of the aforementioned time period. Additionally, the administrative language of the church has been a special subject of interest for linguists. Due to the heterogeneous nature of the corpora and the approaches themselves, in the future we need to approach these topics systematically from different angles, starting from traditional studies in the history of language, all the way to modern studies of discourse analysis.

Key words: history of language, functional stylistics, legal discourse, 19th century

Jelena Pavlović Jovanović